AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIGOS IR MOTINYSTĖS SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO NR IX-110 24 STRAIPSNIO PAKEITIMO IR IŠMOKŲ VAIKAMS ĮSTATYMO NR I-621 9 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMŲ PROJEKTŲ

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengtų Įstatymų projektų tikslai ir uždaviniai

Įstatymų projektų rengimą paskatino neigiamos Lietuvos demografinės tendencijos, mažėjantis gimstamumas ir poreikis stiprinti šeimų finansinį saugumą vaiko gimimo ir ankstyvosios priežiūros laikotarpiu. Sprendimui susilaukti vaikų reikšmingą įtaką daro šeimų finansinis stabilumas, galimybė suderinti darbą, studijas ir vaikų auginimą bei valstybės teikiama parama.

Šiuo metu galiojantys vaiko priežiūros išmokų dydžiai bei minimalių išmokų sistema ne visais atvejais užtikrina pakankamą pajamų kompensavimą šeimoms, ypač mažesnes pajamas gaunantiems asmenims ir asmenims, neturintiems teisės į socialinio draudimo pagrindu mokamas išmokas. Dėl to vaiko susilaukimas daliai šeimų tampa reikšminga finansine rizika, o studijuojantiems ar dar pakankamo socialinio draudimo stažo nesukaupusiems asmenims – papildoma kliūtimi planuoti šeimos pagausėjimą.

Įstatymų projektų tikslas – sustiprinti valstybės paramą šeimoms vaiko gimimo ir priežiūros laikotarpiu, didinant vaiko priežiūros išmokų dydžius, gerinant minimalių išmokų gavėjų padėtį bei užtikrinant didesnį pajamų kompensavimo lygį vaiką auginantiems asmenims. Šiam tikslui pasiekti siūloma padidinti vaiko priežiūros išmokų dydžius pasirinkus tiek 18, tiek 24 mėnesių išmokos gavimo modelį, sustiprinti minimalią socialinio draudimo vaiko priežiūros išmoką, jos minimalų dydį didinant nuo 8 iki 9 bazinių socialinių išmokų, bei proporcingai padidinti išmoką vaiko priežiūrai asmenims, neturintiems teisės gauti vaiko priežiūros išmokos pagal Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą. Taip pat siekiama mažinti finansines kliūtis jaunoms šeimoms susilaukti vaikų, prisidėti prie šeimai palankesnės aplinkos kūrimo ir ilgalaikių Lietuvos demografinės politikos tikslų įgyvendinimo.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:

Seimo narė Gintarė Skaistė.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai:

Šiuo metu motinystės išmokos dydį reglamentuoja Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 18 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, kad motinystės išmoka nėštumo ir gimdymo atostogų laikotarpiu mokama 77,58 procento išmokos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio.

Vaiko priežiūros išmokų dydžius reglamentuoja Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 24 straipsnis. Asmeniui pasirinkus vaiko priežiūros išmoką gauti iki vaikui sueis 18 mėnesių, išmoka mokama 78 procentų kompensuojamojo uždarbio dydžio šio įstatymo 22 straipsnio 2 ir 4 dalyse nustatytais laikotarpiais, o likusį laikotarpį – 60 procentų kompensuojamojo uždarbio dydžio. Pasirinkus išmoką gauti iki vaikui sueis 24 mėnesiai, šio įstatymo 22 straipsnio 2 ir 4 dalyse nustatytais neperleidžiamais laikotarpiais mokama 78 proc. kompensuojamojo uždarbio dydžio išmoka, o likusiais pirmaisiais vaiko priežiūros metais – 45 proc., antraisiais metais – 30 proc. Analogiški dydžiai taikomi ir įvaikinto vaiko priežiūros atvejais.

Minimali vaiko priežiūros išmoka šiuo metu negali būti mažesnė kaip 8 bazinių socialinių išmokų dydžiai per mėnesį.

Asmenims, neturintiems teisės gauti vaiko priežiūros išmokos pagal Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą, Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo 9 straipsnio

1 dalyje nustatyta 6 bazinių socialinių išmokų dydžio išmoka vaiko priežiūrai, mokama nuo vaiko gimimo dienos iki vaikui sukanka 2 metai.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Įstatymų projektais siūloma padidinti vaiko priežiūros išmokų dydžius. Pasirinkus išmoką gauti iki vaikui sueis 18 mėnesių, visą išmokos mokėjimo laikotarpį būtų mokama 78 proc. kompensuojamojo uždarbio dydžio išmoka, tai yra apie 100 proc. buvusių darbo pajamų į rankas.

Pasirinkus išmoką gauti iki vaikui sueis 24 mėnesiai, neperleidžiamais laikotarpiais ir toliau būtų mokama 78 proc. kompensuojamojo uždarbio dydžio išmoka, o likusiais pirmaisiais metais – 54,31 proc., antraisiais metais – 38,79 proc. kompensuojamojo uždarbio dydžio išmoka. Tai atitiktų apie 70 proc. buvusių darbo pajamų į rankas pirmaisiais metais ir apie 50 proc. – antraisiais metais.

Be to, siūloma minimalią vaiko priežiūros išmoką padidinti nuo 8 iki 9 bazinių socialinių išmokų dydžių per mėnesį, o išmoką vaiko priežiūrai asmenims, neturintiems teisės gauti vaiko priežiūros išmokos pagal Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą, padidinti nuo 6 iki 7 bazinių socialinių išmokų dydžių per mėnesį.

Priėmus įstatymų projektus tikimasi pagerinti šeimų, auginančių mažamečius vaikus, finansinę padėtį, sumažinti pajamų netekimą vaiko gimimo ir priežiūros laikotarpiu, sustiprinti socialines garantijas mažesnes pajamas gaunantiems asmenims bei asmenims, neturintiems teisės į socialinio draudimo išmokas. Taip pat tikimasi sudaryti palankesnes sąlygas derinti šeimos kūrimą, studijas ir profesinę veiklą, didinti šeimų ekonominį saugumą ir prisidėti prie šeimai palankios aplinkos bei ilgalaikių demografinės politikos tikslų įgyvendinimo.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, (jeigu rengiant įstatymų projektus toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikia imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta:

Neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimti įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai:

Įvedus naują reguliavimą neigiamų pasekmių nenumatoma.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai:

Nedarys įtakos.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti ir kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus Įstatymų projektus, kitų teisės aktų pakeisti ar pripažinti netekusiais galios nereikės.

10. Ar įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų, o įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka:

Įstatymų projektai atitinka Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimus.

11. Ar įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus:

Įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos teisės normas.

12. Jeigu įstatymams įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų,- kas ir kada juos turėtų priimti:

Nereikia.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais):

Ligos ir motinystės įstatymo projektu siūlomi motinystės socialinio draudimo išmokų sistemos pakeitimai būtų finansuojami iš Valstybinio socialinio draudimo fondo motinystės socialinio draudimo lėšų.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateiktais duomenimis, motinystės socialinio draudimo sistema artimiausiais metais išlieka perteklinė. 2026 m. motinystės socialinio draudimo pajamos prognozuojamos 730,9 mln. eurų, išlaidos – 488,0 mln. eurų, todėl metinis balansas sudarytų apie 242,9 mln. eurų. 2027 m. prognozuojamas 257,0 mln. eurų, o 2028 m. – 271,3 mln. eurų teigiamas balansas. Ministerija taip pat pažymi, kad 2023–2028 m. laikotarpiu motinystės socialinis draudimas generuoja teigiamą finansinį balansą, o sistema yra finansiškai tvari.

Preliminariai vertinant pagal Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateiktus 2026 m. gavėjų skaičiaus ir vidutinių išmokų dydžių duomenis, siūlomas draudiminių vaiko priežiūros išmokų modelis galėtų pareikalauti apie 68,8 mln. eurų papildomų metinių išlaidų. Šis vertinimas apskaičiuotas lyginant siūlomus išmokų dydžius su šiuo metu galiojančiais dydžiais ir taikant ministerijos pateiktas 2026 m. gavėjų skaičiaus bei vidutinių išmokų prognozes.

Skaičiavimas grindžiamas šiomis prielaidomis: vaiko priežiūros išmoką iki 18 mėn. pasirinktų apie 12,4 tūkst. gavėjų, vaiko priežiūros išmoką iki 24 mėn. pasirinktų apie 13,4 tūkst.

Preliminarus papildomų išlaidų poreikis sudarytų:

Siūlomas pakeitimas	**Preliminarus papildomas metinis poreikis**
Vaiko priežiūros išmokos iki 18 mėn. didinimas iki 78 proc. kompensuojamojo uždarbio dydžio, tai yra apie 100 proc. buvusių darbo pajamų į rankas	apie 46,6 mln. eurų
Vaiko priežiūros išmokos iki 24 mėn. didinimas iki 54,31 proc. kompensuojamojo uždarbio pirmaisiais metais ir 38,79 proc. antraisiais metais, tai yra atitinkamai apie 70 ir 50 proc. buvusių darbo pajamų į rankas	apie 21,2 mln. eurų
Minimali draudiminė išmoka: 8 → 9 BSI	iki 1 mln. eurų
Iš viso	**apie 68,8 mln. eurų**

Atsižvelgiant į tai, kad 2027 m. motinystės socialinio draudimo teigiamas balansas prognozuojamas apie 257 mln. eurų, preliminariai vertinama, kad siūlomi draudiminių išmokų pakeitimai galėtų būti finansuojami iš motinystės socialinio draudimo pajamų, neviršijant prognozuojamo šios draudimo rūšies pertekliaus.

Šis vertinimas yra preliminarus. Jis neapima galimų gavėjų elgsenos pokyčių, galimo pasirinkimų tarp 18 ir 24 mėn. modelių pasikeitimo. Tikslus lėšų poreikis turėtų būti įvertintas rengiant Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto projektą.

Lydimuoju Išmokų vaikams įstatymo pakeitimu siūloma didinti valstybės biudžeto lėšomis mokamą išmoką vaiko priežiūrai asmenims, neturintiems teisės į socialinio draudimo vaiko priežiūros išmoką. Ši

išmoka nėra motinystės socialinio draudimo išmoka ir būtų finansuojama ne iš Valstybinio socialinio draudimo fondo, o iš valstybės biudžeto lėšų.

Šiuo metu ši išmoka siekia 6 bazines socialines išmokas. Taikant 2026 m. bazinės socialinės išmokos dydį – 74 eurus – 6 BSI sudaro 444 eurus per mėnesį. Siūloma išmoką padidinti iki 7 BSI, t. y. iki 518 eurų per mėnesį.

Vienam gavėjui išmokos padidinimas nuo 6 BSI iki 7 BSI reikštų 74 eurų papildomą išmoką per mėnesį, arba 888 eurus per metus. Darant prielaidą, kad gavėjų skaičius galėtų sudaryti apie 3,4 tūkst. asmenų, papildomas valstybės biudžeto lėšų poreikis sudarytų apie 3,0 mln. eurų per metus. Tikslus lėšų poreikis priklausytų nuo faktinio gavėjų skaičiaus, teisės į išmoką įgijimo trukmės, faktinio išmokos mokėjimo laikotarpio ir 2027 metams nustatyto BSI.

Taigi bendrai įstatymų projektams įgyvendinti preliminariai reikėtų apie **68,8 mln. eurų Valstybinio socialinio draudimo fondo** motinystės socialinio draudimo lėšų ir **apie 3 mln. eurų valstybės biudžeto** lėšų lydimajam Išmokų vaikams įstatymo pakeitimui.

14. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados:

Negauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „*Eurovoc*“ terminus, temas bei sritis

Nėra.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.

_____